

ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СЕМІНАРІЇ ГЕРБАРТІАНЦЯ К.-Ф. СТОЯ

Н.О.ФЕДЧИШИН

Україна, м. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет

Як засновник та директор учительської семінарії у Білітці К.-Ф. Стой опублікував свою працю «Організація учительської семінарії» «Organisation des Lehrerseminars» (1867), у якій передусім подав інформацію про популярність гербартіанства за кордоном, зокрема позитивно оцінив діяльність християнської євангельської спілки (євангельської церкви) у тодішній Австрії, що сприяла поширенню гербартіанської педагогіки та окреслив шляхи підготовки майбутнього учителя. Даній проблемі була присвячена також його дисертація. Послідовник Й.-Ф. Гербарта подав правдиву картину застосування принципів гербартіанської педагогіки у семінарії Білітца. К.-Ф. Стой переконував, що кожна людина «носить в собі своєрідний ідеал» і ще з дитинства вона несе в собі моральну і християнську любов, чистоту душі [2, с. 29]. На ці якості людини він звертав увагу при читанні лекцій у педагогічній семінарії Білітца, оскільки розумів, наскільки важливими вони є у роботі з дітьми. Гербартіанець закликав семінаристів бути вірними певним моральним принципам й ставив загальні вимоги до педагогічної підготовки вчителя щодо виховання підростаючого покоління, до культури мислення. На той час для вступу у семінарію К.-Ф. Стой встановив певні правила: абітурієнти семінарії повинні повністю завершити навчання в реальній школі чи початковий курс гімназії; продовжувати шкільний курс у семінарії; навчання у семінарії тривало упродовж чотирьох семестрів; значна увага приділялася у семінарії спостереженню, аналізу, навчанню мислити, вмінню узагальнювати думки. Звідси потрійне завдання семінарії – повна шкільна освіта, педагогічна освіта, формування мислення.

У педагогічній семінарії викладали історію, релігію, літературу, з одного боку, природознавство, математику, з іншого. Під таким поєднанням предметів він розумів два напрями виховального, «благородного» навчання, які дадуть ґрунтовні знання для майбутнього випускника й подальше продовження навчання після закінчення семінарії за бажанням. Реалізацію таких завдань, на переконання К.-Ф. Стоя, можна було отримати за допомогою глибини енциклопедичних знань та різносторонності навчання, проте таке перевантаження наражало на небезпеку фізичне й душевне здоров'я. Щоб уникнути такої небезпеки, він запропонував зменшити кількість тижневих годин історії та природи до двох уроків, оскільки відмітив ґрунтовні знання тих семінаристів з природознавства, котрі навчалися в реальній школі Білітца.

Навчальний план гербартіанець вибудовував не з метою елементарного продовження шкільної освіти, а підсилив його не лише додатковими уроками релігії, музики, гри на скрипці, піаніно, органі, а трудовій праці в саду, на городі. Форми і методи навчання у семінарії були спрямовані, в першу чергу, на належну підготовку майбутнього вчителя чи вихователя.

Педагогічна освіта. Кожен студент гімназії здобував навички й уміння для практичного використання педагогічних законів, з одного боку, та правильного застосування набутих прийомів, з іншого. Таким чином К.-Ф. Стой пояснив, що як наслідок ні практичні вправи, ні вироблення педагогічної хибної картини через розучування шаблонів, а завдання для семінаристів полягає у формуванні педагогічного мислення за допомогою загальної педагогіки, дидактики та історії педагогіки, хоча останню вони вивчатимуть лише в останньому семестрі. Окрім того, відповідно до навчального плану, було уведено в семінарії вивчення психології та логіки з метою розуміння положень, тез, вказівок, наукових термінів. Водночас при педагогічній семінарії була створена трьохкласна школа, в якій студенти-семінаристи мали нагоду без присутності основного вчителя самостійно вести уроки. Така можливість надавалася на другому та третьому курсах навчання, одна та дві третини практики, відповідно.

Педагогічну практику семінаристів гербартіанець відмітив як почасти неперервну, почасти фрагментарну [1, с. 144]. Так значна кількість студентів останнього та передостаннього курсів мали право викладати у школі при семінарії чи давати пробні лекції з різних дисциплін. Перед початком викладання семінаристи повинні були зарекомендувати себе гарними фахівцями, добре володіти матеріалом, методами, знати навчальний план, визначити мету навчання, підготувати допоміжні матеріали. Після завершення практики відбувалося обговорення її результатів на конференції. Звісно сам практикант готував самокритичний аналіз своєї роботи, а згодом слово схвалення чи критики, настанов чи вказівок мали рецензенти: однокурсник-семінарист, закріплений за ним учитель та директор. Щодо основних принципів педагогічного навчання, то К.-Ф. Стой виокремив: а) теоретично-педагогічне, б) практично-педагогічне навчання.

За навчальним планом на третьому році підготовки майбутні учителі проходили практику, тому гербартіанець запропонував увести в загальну педагогіку елементи психології, етики з метою вдосконалення безпосереднього процесу навчання та виховання. З позиції психології він обмежився тим, що при поясненні та обґрунтуванні педагогічних закономірностей слід було повернутися до наукового тлумачення. Щоб уникнути відірваності низки думок, задля проникливості й закріплення матеріалу К.-Ф. Стой звернувся до уваги й напруження й порадив не об'єднувати в одній лекції питання педагогіки, дидактики та психології, а вибудовувати заняття у формі діалогу. Студентам-семінаристам пропонували не конспектувати повністю лекцію, а коротко занотовувати основні думки, щоб не просто відтворити зміст, але з метою подальшого логічного й повного опрацювання. Власне для К.-Ф. Стоя письмове відтворення було довільне, опрацювання – один із дієвих допоміжних засобів засвоєння матеріалу та, водночас, необхідною умовою зростання духовної зрілості і самостійності.

За ухвалою церковної ради при семінарії Білітца було засновано трьохкласну школу по 25 учнів у кожному класі та 5 місць залишали для добровольців. Більшість учнів були дітьми членів церковної ради та авторитетних громадян [6, с. 59], які забезпечували існування, престиж та моральну сутність семінарії. Запропонована К.-Ф. Стоєм дидактична система ґрунтувалася на поясненнях Й.-Ф. Гербартом положеннях. Гербартіанець намагався донести до семінаристів основні думки, проаналізувати їх і обґрунтувати. Тим самим він намагався надати руху педагогічному мисленню, «оживити» його та зміцнити [4, с. 36]. Основну роботу було спрямовано не на окремі пробні уроки, а на ретельно сплановану, взаємопов'язану підготовку певної дисципліни. Окрім того, визначений викладач-керівник працював з цілим потоком студентів.

Для підготовки навчання з певного предмету (розподіл матеріалу на рік, семестри, місяці), К.-Ф. Стой запропонував студентам велику кількість матеріалу, методичні посібники та практичні вказівки й закликав відмовитися від шкільних підручників, оскільки вони, на його думку, керувалися формальною, «бездушною» подачею навчального матеріалу [5, с. 93]. Щодо викладання історії релігії, то гербартіанець ставив перед семінаристами-практикантами подвійне завдання: подати для учнів матеріал наочного та пізнавального характеру, запропонувати вивчення історії релігії через репродукцію уявлень. Він рекомендував для молодих учителів «Методичні вказівки для перших занять у початковій школі з пізнання Бога» «*Handreichung beim ersten Unterrichte der Kleinen in der Gotteserkenntnis*», 2 – видання, Відень, 1864. Водночас К.-Ф. Стой подав план викладання рідної мови у поєднанні з аналітичними методами «Ескіз заняття з німецької мови для 1-6 класів» «*Skizze des deutschen Sprachunterrichtes in den ersten sechs Schuljahren*», Відень, 1868 та методичні матеріали для викладання математики, каліграфії, природи [1].

К.-Ф. Стой дав свої вказівки щодо проведення заняття, зокрема, семінарист-практикант зобов'язаний був ґрунтовно володіти навчальним матеріалом, педагогічним мистецтвом (майстерністю) та педагогічним тактом. Гербартіанець запропонував молодим учителям зустрічати своїх учнів кожного ранку у шкільному коридорі. Така щоранкова

пунктуальна присутність учителя впливала, за К.-Ф. Стоєм, як «зміцніла совість» й була заміною і директора, і колегиї вчителів [3, с. 62]. Відповідно поводитися діти: у школі не звучали погрози, крики, нагадування. Гербартіанець попереджував уникати частих та необґрунтованих покарань, які були для нього показником необдуманості та моральної жорстокості. Заняття починалося з короткої молитви, після якої звучав гімн та, слідом, урок, матеріал якого обов'язково був пов'язаний із попереднім. Наприкінці заняття семінарист-практикант узагальнював основні думки вивченого матеріалу, оцінював учнів, відмічав відсутніх. Наприкінці тижня відбувалися збори всієї семінарії щодо підсумків та планів на подальше навчання.

Гербартіанець закликав всіх випускників, незважаючи на їхню успішність, добросовісно віднестися до підготовки випускних іспитів, й опирався будь-якій спробі позначати у самих питаннях відповіді чи давати помилкові. Два престижні навчальні заклади Єни гарантували дотримання цих принципів. К. Стой намагався реалізувати свої теоретичні погляди у створених ним у Єні та Білітці школах при семінаріях, в яких застосовувалися прогресивні на той час методи навчання й виховання (екскурсії, драматизація, ручна праця тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Stoy K.-V.: Der deutsche Schulunterricht in den ersten sechs Schuljahren. Skizze des grammatischen Schulunterrichts und Grammatik ohne Worte / Karl Volkmar Stoy. – 2 überarbeitete und um «Deutsche Grammatik ohne Worte» vermehrte 3. Auflage, Wien, 1868. – 342 S.
2. Stoy K.-V.: Ein Vorschlag zur pädagogischen Bildung der Theologen / Karl Volkmar Stoy. – Jena, 1843. – 163 S.
3. Stoy K.-V.: Über einige pädagogische Probleme der Gegenwart / Karl Volkmar Stoy. – Jena – Fromman, 1847. – 74 S.
4. Stoy, K.V.: Schulordnung für die Seminarschule zu Jena / Karl Volkmar Stoy. – Druck von A. Neuenhahn, Jena, 1881. – 70 S.
5. Stoy, K.V.: Aus der Johann – Friedrichs – Schule zu Jena. Erstes Schulprogramm im Namen des pädagogischen Seminars / Karl Volkmar Stoy. – Jena: Verlag des pädagogischen Seminars, 1859. – 187 S.
6. Stoy, K.V.: Organisation des Lehrerseminars. Ein Beitrag zur Methodologie der Pädagogik, angeknüpft an eine historische Einleitung und Berichterstattung über das erste Lebensalter des Lehrerseminars zu Bielitz / Karl Volkmar Stoy. – Leipzig, Wilhelm Angelmann Verlag, 1869. – 104 S.